

ŻYWIOT SERAFICKIEJ PANNEJ TERESY ŚWIĘTEJ – KARMEŁITAŃSKI CYKL POETYCKI PISANY NA RYCINY

W bogatych zbiorach krakowskiej Biblioteki Sióstr Karmelitanek Bosych na Wesołej zachowały się dwa rękopiśmienne przekazy poetyckiego cyklu *Żywot serafickiej pannej Teresy świętej* (rękopisy o sygn. 4 i 38)². Jego utwory zostały ściśle powiązane z rycinami ukazującymi epizody z życia św. Teresy z Ávili, które zakonnice wkleiły do jednego z kodeksów (rękopis 38).

Modę na graficzne opracowania biografii hiszpańskiej mistyczki zapoczątkował antweperski cykl rycin z 1613 r. *Vita beatae virginis Teresiae a Iesu* autorstwa Adriaena Collaerta (ok. 1560–1618) oraz Cornelisa Galle’a (1576–1650)³. Ukazał się on rok przed beatyfikacją karmelitanki, a jego pomysłodawczynią była siostra Anna od Jezusa (1545–1621), która już w listopadzie 1611 r. wspominała o pracach trwających nad serią. Dzieło odniosło wielki sukces; jego trzy wznowienia ukazywały się w latach 1614–1622 (Pinilla Martín 2013, s. 184–185).

Cykle graficzne ukazujące działalność karmelitanki inspirowały poetów do lirycznych opracowań jej biografii⁴. O. Elizeusz od NMP uczynił epizody z życia

¹ natalia.czerniak@phdstud.ug.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-3217-0288>

² Pierwszą informację o cyklu podała Magdalena Nawrocka-Berg, która wydała również kilka utworów cyklu (Nawrocka-Berg 2005). Niniejszy artykuł opiera się na wydaniu krytycznym opracowanym w ramach pracy magisterskiej (Czerniak 2021) przygotowanej pod kierunkiem prof. R. Grześkowiaka (podstawą edycji był rękopis sygn. 4).

³ W 1622 r. Giovanni Rossi opublikował w Rzymie zbiór 25 sztychów Joannesa Eilarta Frisiusa (ok. 1600–1650) *Sanctissime Matris Dei Marie de Monte Carmelo beatae*, będących lustrzaną kopią grafik Collaerta i Galle’a. W tym samym ośrodku 33 lata później ukazał się tom *Vita effigiata di s[anta] Teresa vergine* zilustrowany 36 miedziorytami (wliczając frontysepis) anonimowych sztycharzy (Pinilla Martín 2013, s. 186). Vittorio Casale wykazał, że część tych prac stanowi kopię obrazów Lazzaro Baldiego (1624–1703) i Ciro Ferriego (1634–1689; Meyer 2020, s. 35).

⁴ W pochwalnych utworach na cześć świętej odnaleźć można odniesienia do konkretnych scen z życia mistyczki, np. anonimowy tekst o incypicie „W poselstwie Króla wielkiego” gloryfikuje chęć męczeńskiej śmierci przy nawracaniu Maurów (zob. Gil 1972).

św. Teresy tematem *De vita, gestis ac mirac[ul]is O.J. matris nostrae Theressiae a Iesu seraphicae virginis lyricorum libri IV, epodon liber unus, duoque epigrammatum* z 1650 r. (Gil 1972, s. 376). Z czasem zaczęły powstawać dzieła wernakularne. W Rzymie w 1670 r. opublikowany został cykl sonetów *Rime sopra la vita di santa Teresa madre e maestra della riforma de gl'antichi carmelitani* o. Oratio Quaranta, stanowiący część większego zbioru *Vita effigiata et essercizi affettivi di s. Teresa di Giesù, maestra di celeste dottrina* (s. 111–295). Cykl ilustrują prace graficzne wykorzystane wcześniej we włoskim druku z 1655 r. oraz 36 nowych rycin, najprawdopodobniej tych samych anonimowych twórców (Pinilla Martín 2013, s. 187–188). Na podstawie rozszerzonego zestawu ilustracji powstały z kolei grafiki Claudine Brunand (1630–1674) zdobiące lyońskie wydanie *La vie de la séraphique mère sainte Térèse de Jésus, fondatrice des carmes déchaussez et des carmélites déchaussées* z 1670 r. Biografia składa się z części lirycznej – francuskich sonetów i łacińskich ód – oraz pisanego prozą wykładu podzielonego na trzy części: 1) skrót, odnoszący się do epizodu z życia mistyczki lub wyjaśniający, co znajduje się na grafice, 2) przyjmujące kształt kazania rozważanie moralne, 3) postanowienie zawierające kierowane do Boga apłatywy. Analogiczną budowę będą miały polskie wiersze *Żywota*, co dowodzi zarówno powszechności, jak i funkcjonalności takiej strategii literackiej w środowiskach zakonnych.

Inwencyjnym zapleczem *Żywotu serafickiej pannej Teresy świętej* były grafiki z tomu *Rime sopra la vita di santa Teresa*, więc za *terminus post quem* powstania polskiego cyklu należy przyjąć rok 1670⁵. Noty proveniencyjne obu rękopiśmiennych przekazów dowodzą z kolei, że sporządzono je przed likwidacją klasztoru św. Marcina w Krakowie, *terminus ante quem* wyznacza zatem rok 1787 (Follprech 2014, s. 32).

Manuskrypty zawierają odmienne redakcje tekstu. Różnią się one zarówno układem, jak i liczbą wersów poszczególnych utworów. Najprawdopodobniej skryba rękopisu 38 korzystał z dłuższych liryków znanych dziś z kopii w rękopisie 4, które poddał znaczącym skrótom, a niekiedy też zmieniał ich treść. Przykładowo utwór 21 w rękopisie 4 składa się z 16 wersów i wieńczy go ustęp:

Niechaj mi wszystko zniknie, jakby nic nie było
 Na świecie, by do Ciebie samego teskniło
 Serce me, o mój Boże, a Ty samym sobą
 Cale je racz napelnić, aby tylko Tobą
 Nie pragnęło niczego wiecznie nasycone,
 Tobą zawsze, Bogiem swym, ubłogosławione (w. 11–16).

⁵ M. Nawrocka-Berg mylnie podała, że część grafik wklejona do rękopisu 38 pochodzi z cyklu *Vita effigiata della serafica vergine s[anta] Teresa di Gesu* z 1716 r. autorstwa antwerpskiego artysty Arnolda van Westerhout (Nawrocka-Berg 2005, s. 145–146).

Jego odpowiednik, w rękopisie 38 zawierający 12 wersów, ma zakończenie: „Rzeczże też, o mój Jezu, o kochanie moje: / „Jam jest Pan, Jam jest Bóg twój, Jam zbawienie twoje” (w. 11–12). Przyjęcie takiej strategii zostało zapewne podyktowane względami pragmatycznymi; kopiście zależało na tym, by na rozkładzie kodeksu zmieścić rycinę i utwór liryczny, ponadto ekscerpty łatwiej przyswoić i zapamiętać. Skrócenie wierszy korzystnie wpłynęło też na esencjonalność tej wersji.

Okoliczności powstania cyklu pozostają nieznane, nie udało się również ustalić jego twórcy. W *Oddaniu pisania następującego Teresie świętej* czytamy: „Zjednaj mi to, żebym był sługą Jego wiernym, / A On na wieki moim Bogiem miłosiernym” (w. 11–12), natomiast w dalszych utworach cyklu podmiot liryczny wypowiada się wyłącznie w rodzaju żeńskim. Najprawdopodobniej dzieło wyszło spod pióra duchownego, lecz zostało napisane na użytek karmelitanek bosych, które podczas kopiowania i lektury miały się utożsamiać z osobą mówiącą.

Na utwory cyklu składają się rycina przedstawiająca wybrane wydarzenie z życia św. Teresy, łacińska subskrypcja oraz wiersz. Na pozór struktura ta przypomina *emblema triplex*, cykl jednak trudno uznać za zbiór emblematów: ryciny nie mają charakteru symbolicznego i nie domagają się egzegezy, podpisy nie mają nic wspólnego z emblematyczną inskrypcją (ze swej natury eliptyczną i niejasną), tylko zawierają streszczenie epizodu biografii świętej zilustrowanego na rycinie, partie wierszowane wreszcie nie ujednoznaczniają sensów ikonu i łacińskiego podpisu, bo są one jednoznaczne, a jedynie stanowią zachętę czytającej bosaczki, by w codziennym życiu klasztornym jak najpełniej upodobniła się do swej patronki. Karmelitańskie dzieło stanowi najwyraźniej cykl wierszy na rycinę, gatunku znacznie starszego od emblematu, który w praktyce twórczej XVII i XVIII w. emblematy przyćmiły.

Poszczególne utwory liryczne *Żywotu* składają się zwykle z trzech lub czterech segmentów. Pierwszym jest parafraza subskrypcji ryciny zawierającej opis wydarzenia z życia zakonnicy⁶, mająca charakter narracyjny:

⁶ W cyklu opisane zostały: pomysł nawracania Maurów w wieku 7 lat (1), zetknięcie z twórczością św. Augustyna (2), reforma zakonu (3–5, 17–19, 24), wizja koronacji Teresy przez Jezusa (6), przebywanie wśród aniołów i ich opieka nad karmelitanką (7, 23, 25), wypadek zakonnicy (8), rozmowy z Jezusem (9–14, 20–21, 26–27, 33), poświęcenie *Księgi fundacji* Ludwikowi, który sprowadził karmelitów do Francji (15), widzenie Matki Boskiej (6), spalenie rękopisu z rozważaniami na temat *Pieśni nad Pieśniami* (22), przemiana drewnianego krzyża w krucyfiks zdobiony kamieniami szlachetnymi (28), wizja nieba (29), żarliwość przy przyjmowaniu komunii świętej (30), nakarmienie Teresy przez Jezusa w trakcie choroby (31), wizja przebicia serca karmelitanki strzałą serafina (32), otrzymanie łańcucha od Maryi (34), śmierć Teresy (35–36).

Kiedy Teresa święta z serca gorącego
Odnović myśli zakon Karmelu świętego,
Ognistej, Chrystus, w sercu dodając jej siły,
Mówi: „Cóż po Świecie, by zakony nie były?” (4, w. 1–4).

Kolejny segment przyjmuje formę lekcji do rozważenia, *stricte* dydaktycznej, często korzystającej z nauk biblijnych:

[...] Rado niebo tego koronuje,
Który świętą zakonność naprawia, nie psuje.
Którzy zaś na zakonne wezwanie nie dbając,
A przeciw niemu sobie wiele pozwalając,
Czynią przestroną wolność w swojej zakonności,
Niezwyczajni czasem w nich widzieć osobności,
Kiedy przestronem życiem gorsząc, inszych psują,
Sąd sobie i surowe karanie gotują.
Bo jak dobre przykłady mają swe nagrody,
Tak zły Bóg sprawiedliwy srogo karze szkody (6, w. 3–12).

Pouczenie odnosi się zwykle do sytuacji z życia mistyczki z Ávili, można więc wysnuć wniosek, że jej biografia stanowi przyczynek do rozważań moralnych podmiotu lirycznego. Grafiki nie pełnią wyłącznie funkcji ornamentacyjnej; miały za zadanie pobudzać do medytacji i pobożności.

Na metaforyczne, pogłębione odczytanie ilustracji wpływają również końcowe elementy składowe utworów, tj. segment trzeci w postaci bezpośrednich odezwo do Boga lub modlitewnych próśb do Maryi czy św. Teresy:

Ciebie, Tereso święta, świetna łaska z nieba
Prowadząc, ukazałać, którą nam iść trzeba
Drogą, tą prowadź ty mnie, święta matko moja (3, w. 13–15),

oraz rzadziej występujący czwarty, apostrofy do serca i nieba:

O przyjazne nam niebo, ty do uszu moich
Spuść głos a chciej użyzyć skutecznych łask twoich,
Oświeć ciemności moje, abym znać umiała
To, co Bóg chce, a samą siebie zwyciężała (2, w. 11–14).

Cel autora został wprost wskazany we wstępnym wierszu cyklu (*Imitatores mei, estote ficut et ego Christi*):

I tu Teresy świętej żywot opisany
Niechaj w niebo gościniec będzie ukazany

Każdemu, kto to czytać będzie, niechaj temi
Ścieżkami cnót jej w niebo idzie niemylnemi (w. 9–12).

Polskie dzieło poświęcone hiszpańskiej misticzce to popis erudycji. Tekst utkany został z fragmentów pism reformatorki Karmelu – jej autobiografii, *Księgi fundacji*, *Sprawozdań duchowych* i poetyckiej *Glosy* – oraz z wersetów biblijnych⁷. Wyzyskiwane ustępy i aluzje stanowią moralne pouczenie lub kształtują język pobożnych apelatywów. Segmentowa budowa liryków odślania kolejne stopnie wyzyskania filiacji; wykład o charakterze dydaktycznym, korzystający z tradycji *exemplum*, przeradza się w żarliwą, osobistą modlitwę.

Nauki moralne zawarte w *Żywocie* dotyczą głównie życia wiecznego oraz zbawienia. Osoba mówiąca stara się przestrzec odbiorcę przed wrogami chrześcijanina:

Świat oczy ludzkie swemi obłudami,
Łudzą i sami Czarci skrytemi zradami.
Świat wystawia przed oczy wysokie godności,
W których nic nie ma-ż, tylko znikome marności,
Czart zaś bogactwa, rozkosz, uciechy smakuje,
A skrytym w cukrach swoich jadem dusze truje (3, w. 5–10).

Poprzedni utwór zawiera rozwinięcie biblijnej metafory boju duchownego oraz wskazówki, w jaki sposób należy dążyć do doskonałości. Bronią wytoczoną przeciwko pokusom ciała winna być asceza: „Zwyciężyć się nam ciężko, choć wiemy, że trzeba / Gwałt sobie czynić, jeśli wnieść chcemy do nieba” (2, w. 9–10). Wybór surowego życia ma prowadzić do upodobnienia z cierpiącym Chrystusem – peregrynacja „przez wszystkie nędze [...], boleści, uciski” (8, w. 13–14) przywodzi na myśl drogę na Golgotę⁸. Pokorne znoszenie przeciwności i trudów wiąże się z niezachwianą wiarą w opiekę Boską.

Decyzja o wyborze *via ascetica* jest równoznaczna z odrzuceniem ziemskich rozkoszy w celu osiągnięcia czystości duchowej:

⁷ Por. np. „słowo ust Twoich jak miecz ostre do samych niech przeniknie moich wnętrzności” (2, w. 15–17) i Hbr 4,12; „Umacniaj słabość moję” (8, w. 17) i 2 Kor 12,9; „nie miał kędy skłonić głowy Twojej” (11, w. 16) i Łk 9,58; „Mocna jako śmierć miłość” (12, w. 20) i Pnp 8,6; „Kiedy całe odwrócić oczy od wszystkiego [...] stworzenia” (20, w. 17–18) i Ps 119(120),37; czy „W ciele żyjąc, umieram w ciężkim udręczeniu, łzami się tylko karmię i smutne łzy piję, a na każdą godzinę umierając, żyję” (7, w. 14–16) i *Głosę* (w. 20–27).

⁸ Motyw przyjęcia krzyża wykorzystywano również w ikonografii (zob. Kramiszewska 2016).

Godnym tego Bóg nieba sędzi, kto wszytkiem
Rozkoszami, bogactwy, dobrami ziemskimi,
Wszystkim dla Boga Światem gardzi, a tak złoto,
Perły, drogie kamienie depcze, jako błoto (26, w. 5–8).

Ważnym elementem w drodze do doskonałości moralnej jest modlitwa. Dzięki niej zakonnice odgrywają wyjątkową rolę, ratując nędzny świat (4, w. 5–6). Muszą jednak pamiętać, że ich misja to nie tylko przywilej, lecz także obowiązek; imperatyw egzystencji zgodnej z powołaniem to dobrowolne życie dla Stwórcy, niekierowanie się indywidualnymi pobudkami i emocjami, głoszenie Bożej chwały, świadomość grzeszności córek Ewy, nieprzywiązywanie wagi do spraw doczesnych, dążenie do umocnienia wiary i cnoty.

Wysłuchanie modlitewnych prośb zależy także od bezgranicznej ufności Bogu. Zgodnie z naukami zawartymi w karmelitańskim cyklu należy poznać, „jak głupie są światowe rozумы [...], pełne zdrady, / fałszu, kłamstwa są pełne wszelakie ich rady” (33, w. 9–12). Zawierzenie siebie Najwyższemu nie ma nic wspólnego z bezrefleksyjnym przyjmowaniem dogmatów. Doskonałość duchową osiąga się poprzez medytację nad sprawami wiecznymi, Słowem Bożym i męką Chrystusa⁹.

Święta Teresa stanowi tu wzór mniszki idealnej, a epizody z jej życia zachęcają do podążania jej przykładem. Podmiot liryczny kieruje przestrogę do osób niewypełniających godnie swego posłannictwa:

Którzy zaś, na zakonne wezwanie nie dbając,
A przeciw niemu sobie wiele pozwalając,
Czynią przestroną wolność w swej zakonności,
Niezwyczajni czasem w nich widzieć osobności,
Kiedy przestronem życiem gorsząc, inszych psują,
Sąd sobie i surowe karanie gotują (6, w. 5–10).

Nobilitacja Teresy, ukazanie jej przymiotów i głębokiej wiary sprawiają, że *Żywot* można traktować jako pobożny odpowiednik *speculum*. Autor posługuje się przykładami z biografii świętej, żeby pouczyć odbiorcę oraz zainspirować do odnowy moralnej, a poprzez używanie form pierwszej osoby liczby mnogiej („znamy”, „chcemy”, „wiemy”) utożsamia się z adresatem nauk, prowadząc tym samym do osłabienia hierarchicznej relacji nauczyciel – uczeń i tworząc więź opartą na wspólnocie doświadczeń i uczuć. Taki zabieg sprawia, że wykład nie przybiera formy karzącej, lecz napominającej, co łagodzi ton wywodu, a parenezie nadaje charakter intymności.

⁹ Na temat duchowości karmelitańskiej – zob. Gogola 2007.

W finałach liryków zauważyć można odmienny nastrój. Bezpośrednie apelały do Boga („wdzięczną Tobie ofiarą się stała”), zaimki („Ty”, „Ciebie”), formy czasownika w pierwszej osobie liczby pojedynczej („umieram”, „łyżę piję”) oraz leksemy o charakterze pieścizotliwym („kochanie”, „miłości moja”) podkreślają osobisty charakter dyskursu ze Stwórcą. Również częste użycie zaimków dzierżawczych („mój Boże”, „Jezu mój”) akcentuje zażyłość tej relacji. Oprócz stylu zmienia się też treść wypowiedzi; jej tematem staje się modlitewna prośba o umocnienie w wierze oraz o opiekę nad zakonnicą.

Osoba mówiąca skupia się wokół trzech zagadnień: tęsknoty za Bogiem, uświadomienia sobie przeszkód oddzielających od Niego oraz wyznania żarliwej wiary. Skłonność do zła wynika z dualnej natury istoty ludzkiej, na którą składają się ciało i dusza. To, co cielesne, pociąga (zniża) do spraw ziemskich, oddalając tym samym od Stwórcy, do którego tęskni dusza. Podmiot liryczny poprzez dobór pejoratywnych leksemów z niższego rejestru mowy, np. „smrodliwe” (7, w. 13), „mizerne” (7, w. 5), deprecjonuje swe ciało. W tym celu korzysta też z popularnego w poezji barokowej toposu ciała jako więzienia, którego „ciężary [...] wolnie nie dają podnieść serca ku niebu” (7, w. 3–5). Jedynym ratunkiem wydaje się zakończenie ziemskiej egzystencji. Bohaterka jednak nie została obdarzona taką łaską, chce więc być martwa za życia:

Długoż ją trzymać w tym więzieniu
 Będziesz, długoż narzekać w mojem utrapieniu,
 Długoż się łzami karmić i poić gorzkimi
 Będę, długoż, o Boże, między okropnemi
 Cieniami śmierci będę do Ciebie wołała
 A żyjąc, dożywotnie będę umierała
 Bez Ciebie, mój żywocie, żywocie mój drogi? (35, w. 43–49)

Idea zaczerpnięta z *Głosy* św. Teresy¹⁰ podkreśla paradoksalną naturę śmierci i wyznacza nowe granice między istnieniem a nieistnieniem; okazuje się, że pełnia bytu rozpoczyna się dopiero po ustaniu biologicznych funkcji życiowych – na ziemi człowiek jest „ujemnie” żywy, a doczesny koniec staje się tak naprawdą początkiem.

Podmiot liryczny stara się wykorzystać w pełni czas na ziemi, ponieważ „według upodobania wszystko niech będzie Boskiego” (35, w. 53–54), przedstawia więc gotowość do poświęceń i wyrzeczeń, mając nadzieję, że jego życie doczesne zbliży się do ideału. Deklaracje stają się coraz śmielsze, począwszy od: „Żywotem wola Twoja niechaj będzie moim” (2, w. 20), „Rada ścieżkami

¹⁰ O recepcji *Głosy* w środowisku polskich karmelitanek bosych w XVII i XVIII w. – zob. Hanusiewicz 2005.

Twemi pójdę ja za Tobą” (8, w. 18) – do zmanifestowania „całkowitego zanurzenia w Bogu” (4, w. 17). Najdłuższy monolog, liczący 104 wersy (utwór 12), zawiera enumerację elementów, które należy przybić do krzyża: duszę (w. 23), ciało (w. 24–32), „wszystkie zmysłności” (w. 24), ręce (w. 33–38), nogi (w. 39–48), oczy (w. 49–56), uszy (w. 57–64), język (w. 65–68), żądze (w. 69–72), serce (w. 73–82). Umartwienie ciała ma prowadzić do duchowej doskonałości. Nie można ominąć cielesnego etapu wędrówki do Boga, czego potwierdzeniem mają być „ziemskie zabawy Teresy” (*Oddanie pisania Teresie*, w. 6).

Połączenie deskrypcji scen martyfikacji z żarliwym wyznaniem wiary podkreśla antytetyczną naturę miłości do Boga, wymykającej się zasadom logiki. Z tego powodu osoba mówiąca odnajdzie „słodkość w gorzkościach” (w. 83), „moc w słabościach” (w. 84), „w ranach i sinościach ozdoby i piękności” (w. 85–86), „wesele w bolesnym na krzyżu stękanium” (w. 90)¹¹.

Podmiot liryczny przekazuje swe uczucia za pomocą plastycznych obrazów, korzysta przy tym z motywu przeszycia strzałą nawiązującego do wizji św. Teresy:

Owo ja Tobie stawiam celem serce moje,
Jezu mój, Ty ogniste miłości sam Twoje
Zawieź w pół serca mego strzały, niech ogniami
Twojej miłości, niech gore serce płomieniami,
Niechaj miłości Twojej strzałami zranione
Serce me do nóg Twoich leżąc porzucone,
Samym tylko tchnie ogniem i miłością Twoją,
Tobie niech gore, zgore i z istotą swoją.
A jako więc pierzchliwa łani postrzelona,
Miernie postrzałem w samo serce uderzona,
W gęstwinie kędy padszy, żywot ze krwią leje
A z śmiertelnego swego postrzału truchleje,
Tak ja, kiedy mię, Boże, miłość Twoja zrani,
Niech przy Boskich Twych nogach, jak zraniona łani
Upadszy, strzałą Twojej miłości zraniona,
W ognich miłości Twojej całe zanurzona,
Miłością roztopione niech przed oczy Twoje,
Pod Twe nogi wyleję, Jezu, serce moje (32, w. 17–34).

Przytoczona wypowiedź jest znamienym przykładem poetyki cyklu – nagromadzenie powtórzeń świadczy o skrajnie emocjonalnym charakterze wypowiedzi.

¹¹ Na temat mistycyzmu w twórczości karmelitanek bosych – zob. Kaczor-Scheitler 2005.

Wiersze składające się na cykl *Żywota*, ukazujące na kanwie epizodów z życia św. Teresy różne odcienie miłości do Boga, przetrwały próbę czasu, a przyjemność z obcowania z tekstem odczuwać mogą nie tylko zakonnice, dla których tekst napisano, ale również pasjonaci literatury.

Bibliografia

Anonim (1670), *La vie de la séraphique mère sainte Térèse de Iésus, fondatrice des carmes déchaussez et des carmélites déchaussez*, Lyon.

Czerniak N. (2022), *Anonimowy cykl poetycki z XVIII w. Żywot serafickiej pannej Teresy świętej – edycja krytyczna*, Gdańsk [niepublikowana praca magisterska].

Follprecht K. (2014), *Zmiany własności nieruchomości w Krakowie związane z kasatami klasztorów przelomu XVIII i XIX w.*, „Hereditas Monasteriorum” 5.

Gil H. OCD (1972), *Kult świętej Teresy od Jezusa w polskich ośrodkach karmelitańskich w XVII do XIX w.*, w: „Otrzymałam ducha mądrości”. *Księga pamiątkowa z okazji ogłoszenia św. Teresy od Jezusa doktorem Kościoła Powszechnego*, red. O. Filk OCD, Kraków.

Gogola J.W. OCD (2007), *Mistycy i mistyka Karmelu*, Kraków.

Hanusiewicz M. (2005), *Polskie barokowe przekłady i adaptacje „Głosy” św. Teresy z Avila*, w: *Barok polski wobec Europy. Sztuka przekładu. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej w Warszawie 15–17 września 2003 roku*, red. A. Nowicka-Jeżowa, M. Prejs, Warszawa.

Kaczor-Scheitler K. (2005), *Mistycyzm hiszpański w piśmiennictwie polskich karmelitanek XVII i XVIII wieku*, Łódź.

Kramiszewska A. (2016), „*Weź swój krzyż i idź za Jezusem...*” *Wizerunek człowieka niosącego krzyż jako alegoria życia zakonnego*, „Folia Historica Cracoviensia” 22.

Pinilla Martín M.J. (2013), *Dos “Vidas Gráficas” de santa Teresa de Jesús: Amberes 1613 y Roma 1655*, „Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología Arte” 79.

Streszczenie

Żywot serafickiej pannej Teresy świętej – karmelitański cykl poetycki pisany na rycinie

Artykuł dotyczy lirycznej biografii św. Teresy z Ávili z XVIII w. Odpis utworu zachował się w dwóch przekazach przechowywanych w Bibliotece Karmelitanek Bosych w Krakowie (sygn. 4 i 38). Podstawą pracy anonimowego

poety były ryciny zaczerpnięte z *Rime sopra la vita di santa Teresa*, karmelitański cykl stanowi więc przykład wierszy na ryciny – gatunku synkretycznego łączącego obraz i słowo.

Słowa kluczowe: Święta Teresa, karmelitanki bose, wiersze na ryciny, grafika zachodnioeuropejska

Summary

The Life of the seraphic virgin saint Teresa – carmelite poetry cycle of engraving poems

The article deals with the lyrical biography of saint Teresa of Ávila from 18th century. The text of the work has been preserved in two copies in the collection of the Library of the Discalced Carmelites in Cracow (reference numbers 4 and 38). The anonymous poet based on the engravings from the *Rime sopra la vita di santa Teresa*, the carmelite lyrical cycle is an example of the engraving poems, a syncretic genre that combines image and word.

Keywords: Saint Teresa, the Order of the Discalced Carmelites, engraving poems, Western European engravings